

Vystoupení na XIV. Mezinárodním filosofickém kongresu ve Vídni v roce 1968

Milan Průcha —

Berlin

prucha@zedat.fu-berlin.de

Jen pohnutí a vyšší zájem mi dovolují, abych se slovem obrátil na slavné plénum, kde by mi přínáleželo spíše naslouchat těm, kteří jsou dnešnímu světu učiteli lásky k moudrosti. Ve skromném příslušenství k vašemu sboru si vás dovoluji oslovit, abych bil na poplach, neboť země, kde mi bylo dovoleno filosofii uctívat, přepadla brutální síla popírající její principy.

Filosofové, zkoumáte zásady rozumu? Okupanti Československa se domnívají, že už neplatí. Jste myslitelé svobody? Agresoři věří, že ji přemůžou zbraně a nahradí slepá poslušnost. Ptáte se, co je pravda? Pro ně je daleko důležitější ke všemu ochotná propaganda. Jste apoštoly morálních zásad? Imperativem okupantů je věrolomnost a zrada.

Šest set tisíc vojáků, stovky tajných agentů a houfy prolhaných žurnalistů – to jistě nejsou termíny filosofické reflexe. Prosím vás však, abyste do všech důsledků domysleli pravdivost jen zdánlivě banálních slov, že kanóny, které míří na Prahu, míří na filosofii, a to nejen československou. Agresoři mimo jiné tvrdí, že k nám přijeli potlačit buržoazní ideologii a neodejdou, dokud toto dílo nedovedou do konce. Říkají také, že bychom to, jsme-li dobrými socialisty, měli jen přivítat. Zeptejte se však představitelů oficiální doktríny okupantských zemí, co to znamená třeba ve filosofii. Buržoazní ideologie pro ně není obhajoba principů kapitalistického společenského systému, ale jakákoliv sebemenší úchylka od etatizované verze dialektického materialismu. A tak se vás tedy ptám, pozitivisté, fenomenologové, existencialisté, tomisté, personalisté, ale i vás marxisté, ptám se vás všech, kdo samostatně filosoficky myslíte, komu v Československu zvoní hrana?

Není zatěžko si předem představit, že můj apel bude prohlášen za zradu socialismu – už proto, že se s ním obracím k tomuto fóru. Je také bohužel smutnou pravdou, že pohodlný názor, že agrese proti Československu je vnitřní záležitostí socialistického bloku, zaznívá někdy i z druhé strany. Domnívám se však, že má-li filosofie bezprostředně co říci světu uvažujícímu o osudech Československa, je to především v této otázce. Okupace Československa je hodna co nejdříve pozornosti a nelhostejného hodnocení. Je zásadně důležitá i pro ty, kdo nejsou socialisty, neboť znásilňuje nejen socialistické, ale i základní obecně lidské principy. Popíráme-li je či podrobujeme-li je bezvýhradně poža-

dvakům toho či onoho společenského systému, rušíme hodnotovou a morální základnu lidského soužití a vedeme lidstvo k tomu, aby se v individuálním i společenském měřítku oddalo bezohlednému násilí a hledalo záruky své další existence jen ve vratké rovnováze protikladných mocenských uskupení.

Jako přesvědčený socialista zde mluvím o okupaci Československa s bolestí, protože vím, že jí socialismus utrpí. Nemohu však sdílet cynickou pozici, která tak dlouho ospravedlňovala nepravdu zájmy socialismu, až lež a vypočítavý utilitarismus nahlodaly jeho jádro. Socialismus napadl agresor, nikoli ten, kdo se proti agresori bouří.

Češi a Slováci nemohou mlčet: především proto, že nyní jde o jejich osvobození. Je zřejmě ještě příliš brzy na to, aby mohla být vypracována – dovolíte-li – filosofie našeho odboje. Nabízejí se však už některé její otázky: Co má dělat čtrnáctimilionový stát, stane-li se obětí zákeřné agrese pěti států čítajících více než tři sta milionů obyvatel? Bojovat do posledního muže, uvrhnout do záhuby starce, ženy a děti, zemřít se svými dějinami a kulturou, raději zemřít než žít v porobě? Myslím, že stát má právo v takovém případě přijmout riziko, nikoli však jistotu záhuby.

Kdyby se Brežněv držel stejné ideologie jako Hitler, stály by věci jinak. Zatímco Hitlerovi rasistická doktrína umožňovala jistou integritu, jakousi shodu mezi slovy a činy, Brežněv je nucen vystupovat na světovém fóru, ve vlastní zemi a straně, a dokonce i před okupačními vojáky jako zastánce socialistických a humanistických ideálů, které však svou akcí proti socialistickému Československu brutálně zradil.

Politická kultura, spontánní uvědomění a jednota Čechů a Slováků jim umožňují i za těchto podmínek, aby se nevzdali a pokusili se uplatnit proti nesmírné přesile nečekané formy odporu. Nabádají-li Dubček a Svoboda ke klidu a rozvaze, k obnově normálního života, mohou přitom sotva předpokládat, že okupantské vůdce získáme, přesvědčíme, nebo uprosíme. Věděli, že u nás zájmy socialismu nejsou ohroženy, a přece nás přepadli! Politika normalizace může mít smysl odlišný od kapitulace, když bude cílevědomě směřovat k demonstraci toho, čím je socialistické Československo, a když se obrátí se i k národům okupačních mocností, k národům celého světa, aby z nuceného kompromisu učinila východisko usvědčování cynických politiků a získávání těch, pro něž se slovo socialismus neztotožňuje se snahou po rozšiřování sféry mocenského vlivu.

A tak se existenční otázka malé země sblíží s reflexí poslání sboru přívrženců lásky k moudrosti. Ve světě spravovaném tak, že žádná křivda není dosti veliká, aby jí jeho instituce dokázaly říci ne, je i filosofie často konfrontována s nerozumným a nemorálním násilím, proti němuž filosofové nemohou postavit jiné zbraně než rozum, pravdu a čest. Žádám, prosím, zapřísahám vás, pomozte jimi okupovanému Československu.